

eszei és költői hagyományt vitte tovább Vadianus és epigon-köre, melybe Adrianus Vo'phardusszal, Nagyszombati Mártonnal együtt Taurinus is beletartozott. A paraszti háború számára csak téma volt, melynek kapcsán ezeket a nacionalista közhelyeket elmondhatta. Ilyen összefüggések figyelembevételével másként értelmezendő a Dózsa-beszéd és egyéb más helyek urakat gyalázó passzusai, hisz éppen azok felrázása volt itt a cél, nem pedig a parasztsággal való szimpátia. Ez még túlkorai, hisz a polgárság előtörése van soron. *G. R.*

Zimándi Pius: Péterfy Jenő gimnáziumi évei (1860—68.) Részlet egy készülő életrajzból. Gödöllő, 1944. 82 l. Kny. a Jászóvári Premontrei Kanonokrend gödöllői szt. Norbert gimnáziuma 1943—1944-i évkönyvéből.

Zimándi Pius tanulmányának célja az, hogy „életre keltse azt a kereket, melyben Péterfy tanulóévei lefolytak, rámutasson a hatásokra, melyek fejlődését irányíthatták s megrajzolja azt a világot, mely a tízéves Péterfy Jenőt iskolában és iskolán kívül körülvette“, érettségijéig. Nehéz és nagy elmélyedést követelő munka. Zimándinak a Péterfy megismerte városok légkörén, aktuális politikai és gazdasági helyzetén kívüli meg kellett rajzolnia a társadalom akkori képét is, de nem fejlődésének irányvonaláiban, hanem állóvizeiben, nem nagy vezető egyéniségek keresztül, hanem a bizalmasabb újságírás, színházi és zenei élet, tanárság és közélet rejtettebb zugait világítva meg. Mindez adatszzerűen, mintaszzerű gondossággal lép előnk, Péterfy tanárainak egyénisége s a tankönyvek; az első Wagner-bemutató; a Nemzeti Zenede működése; Beethoven IX. szimfóniája; Péterfynek az önképzőegylet számára írt dolgozatai (a Tiberius Sempronius Gracchusról szóló fennmaradt): csak e néhány adatot említtem meg, például arra, milyen elemekből állítja össze Zimándi Pius Péterfy Jenő környezetének hiteles és megkapó képét. Kiemeljük a hatvanas évek Pestjéről adott nagyszerű miliőrekonstrukciót (18. l. és 27. l.): kis remeklés ez, teljesen az egykorú vélemények, naív okoskodások és büszkélkedések pontos körképbe rendezésével. Ez a környezetrajz, a hős nélküli, aki még nem jelent meg benne, méltó bevezetése lehet annak a nagyszabású Péterfy életrajznak, melyet a szerző ígér olvasójának s amit tőle örömmel s izgalommal várunk is.

Szauder József.

Berg Pál: Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp., 1946. Az Orsz. Széchényi Könyvtár Kiadványai XXI. 248 l.

A XVII. századot irodalomtörténetírásunk legújabbban meglehetősen elhanyagolta, úgyhogy egy ezzel a korról foglalkozó terjedelmesebb munkának a megjelenése mindenképpen örvendetes jelenség. Berg Pál könyve, a XVII. századi angol-magyar irodalmi kapcsolatok bemutatásával, sok tekintetben hézagpótló. Művét hatalmas anyaggyűjtése minden kutató számára a korszak értékes segédeszközévé teszi. Különösen hasznos a kötet végén található összeállítás, mely pontosan felsorolja az egyes angol írók műveinek XVII. századi magyar fordításait, valamint a hatásuk alatt készült magyar munkákat.

A szerző anyagát a következőképpen csoportosítja: hosszabb bevezetés után a századot négy szakaszra osztja, melyeket megelőz egy rövid fejezet az 1600-as századforduló angol-magyar irodalmi érintkezéseiről. Minden egyes szakasz elején bemutatja az egykorú angol politikai és művelődési viszonyokat. Megemlékezik az angol magyar kapcsolatokról, majd sorra veszi azokat az angol írókat, akiknek a tárgyalt időszakban hatásuk volt Magyarorszá-

gon. Röviden ismerteti életüket, valamint munkásságukat és ezt követően elősorolja mindazokat a XVII. századi magyar műveket, melyek az illető angol szerző munkáinak a hatására készültek, vagy egyenesen azok fordításai, sőt azt is megállapítja — pontos utalásokkal —, hogy a XVII. századi magyar könyvekben hol történik említés az egyes angol írókról.

Berg tehát igen alapos anyaggyűjtést végzett, de sajnáljuk, hogy — önhibáján kívül — a háborús események miatt, nem tudott minden, a tanulmány szempontjából jelentős, egykorú munkához hozzáférni. A szerző külön érdeme, hogy helyenkint érdekes új megállapításokkal is gyarapítja ismereteinket, kimutatja pl. Baconnek Zrínyi egyik discursusára gyakorolt hatását.

Kár azonban, hogy módszere kissé mechanikus marad s az összegyűjtött hatalmas anyagot nem értékeli ki kellőképpen és az angol-magyar érintkezés mélyebb okaira sem mutat rá. Nem látja meg a vallásos problémák mögött rejtőző társadalmi kérdéseket, pedig a fejedelmi abszolútizmus és a polgári irányzatok harca nemcsak Angliában, hanem Erdélyben is megkezdődött. Apáczai Csere és II. Rákóczi György ellentéte, valamint az angol forradalom elől menekülő Basirius szerepe közismert. Nemcsak vallási, hanem társadalmi és politikai okok is elvezették a magyar írókat a puritanizmushoz, mely tulajdonképpen a kapitalista termelés folytán egyre jobban megerősödő angol polgárság világnézete, melyben a politikai és társadalmi vonatkozások nem lebecsülhetők. Elhamarkodott dolog tehát a puritán eszmék *politikai salakjáról* (106. l.) beszélni.

A történeti háttér megrajzolását és a XVII. századi magyar irodalom jellemzését tartalmazó két bevezető fejezet sem válik a mű előnyére. Szükségtelen volt ugyanis megkísérelni a kor valamennyi problémájának az összefoglalását, mivel a könyv a század irodalmának csak egy szűkebb területével foglalkozik. A történeti háttér felvázolásánál különben is csak Szekfűt isméli, „az irodalom jellemzői”-ről szólva pedig számos elavult közkeletet újít fel, ilyen pl. a „Tinódi Lantos Sebestyén-féle *döcögős*” versekről (58. l.) szóló megállapítása. Főlöszleg az a figyelmeztetése is, hogy a régi irodalom bűvőrainak a vallásos és nem eredeti munkákat is be kell vonniuk kutatásuk körébe, hiszen irodalmunk számos kiváló kutatója ezt teszi már régóta. Végül kár, hogy az olvashatóság kedvéért a szerző a filológiai pontosságot háttérbe szorította, amire már előszavában is utalt.

Ahogy nem állt módunkban a mű valamennyi értékére rámutatni, úgy nem sorolhatjuk fel valamennyi hibáját sem, de kénytelenek vagyunk még, egy súlyos tárgyi tévedésére utalni: Berg a nagy németalföldi filozófus, Justus Lipsiust azok közé a német írók közé sorolja, akiknek nevét „ma már nem ismerjük”. (44. l.)

Berg Pál elismerésre méltó munkájával igen hasznos szolgálatot tett a XVII. századdal foglalkozó magyar irodalomtörténetírásnak és reméljük, hogy korábban megjelent régi magyar irodalomtörténeti vonatkozású dolgozatait és jelen munkáját még további — irodalomszemléletben modernebb és filológiai-lag pontosabb — érdekes tanulmányok követik. *Klaniczay Tibor.*